

Eerlijk delen in een groen Fryslân

Verkiezingsprogram van **GRIENLINKS** voor de verkiezingen van
Provinciale Staten van Fryslân voor de periode 2015-2019

FOTO: NATIONALE BEELDBANK/MENNO SCHAEFER

Definitief - 21 januari 2015

Eerlijk delen in een groen Fryslân

Verkiezingsprogram van **GRIENLINKS** voor de verkiezingen van
Provinciale Staten van Fryslân voor de periode 2015-2019

Inleiding	2
1. ECONOMIE, TOERISME, RECREATIE, LANDBOUW	3
2. CULTUUR, TAAL, ONDERWIJS	7
3. LOKAAL BESTUUR, VEILIGHEID	11
4. MILIEU, VERDUURZAMING	13
5. LANDELIJK GEBIED, LANDBOUW, NATUUR	17
6. RUIMTE EN WONEN	20
7. SOCIAAL FRYSLAN	23
8. VERKEER, VERVOER	26
9. WATER	28
10. FINANCIËN	30
Tot slot	31

Inleiding

GrienLinks staat in de traditie van groene en linkse politiek. Ecologie, rechtvaardigheid en vrijheid zijn kernbegrippen in het denken van onze partij. In 2015, het jaar van de provinciale verkiezingen, heeft deze missie nog niets van haar actualiteit verloren. De centrale opgave voor GrienLinks is om Fryslân mooi en bijzonder te houden. Het publieke domein en de publieke diensten dienen meer het kloppend hart van de Friese samenleving te zijn en de economie in dienst van de mens: alleen dán komt een rechtvaardige samenleving tot stand.

GrienLinkers weten dat verandering bij mensen zelf begint. Velen vinden eerlijk delen, het milieu en het publieke domein van groter gewicht dan een politiek die zich alleen richt op materiële rijkdom. De groep mensen die er zo over denkt is groter dan het aantal mensen dat bij de laatste verkiezingen op GrienLinks stemde. Het is dan ook de uitdaging om deze groep en GrienLinks in Fryslân bij elkaar te brengen.

GrienLinkers zijn maatschappelijk actief en bijna altijd te vinden in het publieke domein, niet altijd met hun GrienLinks-pet. GrienLinks als bondgenoot voor allen die zich inzetten voor een groener en sociaal Fryslân, dat is ons perspectief dat we nader uitwerken in dit verkiezingsprogramma voor de komende verkiezingen van Provinciale Staten van Fryslân.

Namens het bestuur van GrienLinks Fryslân en de schrijversgroep, vermeld op blz. 28, die enthousiast heeft meegewerkt,

oktober 2014,

Sjaak Kloppenburg

1. ECONOMIE, LANDBOUW, TOERISME & RECREATIE

1.1 'Groene' banen in een duurzame economie

GrienLinks kiest voor verduurzaming van de economie, inclusief de landbouw en de voedseltechnologie. De qua werkgelegenheid grootste sector in Fryslân is de zorg. Daaraan wijden we in dit verkiezingsprogramma daarom een apart hoofdstuk. De zorg wordt namelijk – gelet op de leeftijdsopbouw van de Friese bevolking – de komende jaren nog veel belangrijker.

GrienLinks staat ook achter technologische vernieuwing, mits dit geen doel op zichzelf is, maar ten dienste staat van én de verduurzaming, én de werkgelegenheid in de provincie. Denk aan een instituut als Wetsus in Leeuwarden, aan het Innovatiecluster in Drachten en de samenwerking tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven ter versterking van economie en werkgelegenheid. Kortom: GrienLinks ijvert voor 'groene' banen in een 'groene' economie, die duurzaam ten dienste hoort te staan van de mensen en niet van het geld verdienen als doel op zich. GrienLinks pleit daarom voor aanscherping van het provinciale financieringsstelsel 'Wurkje foar Fryslân', via de uitvoeringsprogramma's daarvan, richting verduurzaming en vergroening. (Zie ook hoofdstuk 4, 'Milieu, duurzame energie' en hoofdstuk 7 7, 'Sociaal beleid en zorg').

1.2 De landbouw en ons voedsel

Basis voor elke economie blijft de landbouw, want dat is de sector die ons voedsel produceert. Vandaar relatief veel aandacht hiervoor in dit verkiezingsprogramma.

GrienLinks streeft naar een meer natuurlijk evenwicht in de landbouwsector en op duurzaamheid gebaseerde voedseltechnologie. Daarbij kan onze kennis op het gebied van zuivel en veeteelt wereldwijd toegepast worden. Nader onderzoek naar emissie-arme stallen, energie-opwekking, dierenwelzijn en bioraffinage (toepassing van natuurlijke grondstoffen en een grondstoffenkringloop) dient te worden gestimuleerd en investering in de ontwikkeling van de Dairy Campus bij Leeuwarden wordt – zij het met kritische blik - ondersteund.

Van oudsher staat Fryslân bekend als een prominente agrarische provincie. Nog steeds is bijna tachtig procent van de ruimte op het vaste land in onze provincie in gebruik als landbouwgebied. Door de negatieve gevolgen voor het landschap en het dierenwelzijn, ligt de toekomst van de Friese landbouw niet in verdere schaalvergroting en dus is bezinning op de toekomst van de landbouw nodig. Met het afschaffen van de melkquota in het verschiet en de te verwachten 'spurt' in het productievolume, is nu het moment aangebroken om investeringen in een duurzame en toekomstbestendige bedrijfsvoering te realiseren.

Voorwaarden voor schaalvergroting zijn in ieder geval grondgebondenheid en bouwen volgens de Nije Pleats-methode, waarbij inpassing in het landschap een voorwaarde is. GrienLinks vindt dat gemeenten en de provincie Fryslân de Nije Pleats-methode onverkort moeten toepassen.

De biologische landbouw vormt een speerpunt: biologisch boeren voorziet ons van gezond voedsel, is arbeidsintensief (werkgelegenheid) en zorgt ervoor dat de boerensector zijn plek in de maatschappij kan veroveren. De benodigde kennis voor biologische landbouw dient beter te worden ontsloten, vooral nu de afzetmarkt voor biologische producten groeit. De 'Dairy Campus' bij Leeuwarden en bestaande kennisinstellingen zijn hiervoor uitermate geschikt. Wij willen bevorderen dat de biologische bedrijven kunnen blijven groeien, in elk geval in aantal en qua afzet.

Naast biologische landbouw zet GrienLinks zich in voor de verduurzaming van de gangbare landbouw en is herintroductie van meer gemengde landbouwbedrijven van belang. Op deze bedrijven kan de mestkringloop worden gesloten en kan het vee van lokaal veevoer worden voorzien: waarom zouden we dieren, voer, mest en voedsel over lange afstanden blijven vervoeren? Innovatieve bedrijven die plannen hebben voor een duurzame of meer geïntegreerde (gemengde) bedrijfsvoering, verdienen het om financieel te worden ondersteund. Dit geldt ook voor de 'precisie-landbouw': precies de juiste hoeveelheid mest gebruiken op precies de goede plek, zodat geen mest meer uitspoelt in het milieu.

Een biogas-ripleiding tussen Dokkum en Stiens biedt mogelijk perspectieven om de mest duurzamer te verwerken. Positieve resultaten staan niet bij voorbaat vast. GrienLinks wacht de uitkomsten af.

Fryslân is door aanhoudende inzet van GrienLinks 'gentechvrij' verklaard: de Friese Staten willen niet meewerken aan de komst van gentech-landbouw in Fryslân. Dit omdat genetisch gemanipuleerde productie niet alleen leidt tot extra gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en uiteindelijk tot resistentie daartegen, maar ook tot monopolies en monocultuur (denk bijvoorbeeld aan het kappen van tropisch oerwoud ten gunste van gentech-soja) en uiteindelijk tot onbeheersbare situaties. Monoculturen leiden bovendien tot het uitputten van de bodem, dus tot onvruchtbaarheid, en ze werken verspreiding van ziektes in de hand.

Door de zeer hoge veedichtheid in dichtbevolkte gebieden is de situatie in Nederland uniek te noemen in Europa. Dit houdt ook risico's in voor de volksgezondheid, zoals uit de uitbraak van Q-koorts mag blijken. We zijn dan ook van mening dat bij de beoordeling van grootschalige uitbreidingsplannen in de veehouderij, standaard naast milieuaspecten ook risico's voor de volksgezondheid worden meegewogen. Bij de uitbreidingsplannen zijn onder andere van belang: afstand tot bebouwing en/of recreatiegebieden, maar vooral ook mogelijke cumulatieve effecten door grootschalige veedichtheid. Deze risico's kunnen betrekking hebben op verspreiding van infectieziekten van dierziekten naar mensen, overdracht van antibiotica-resistente micro-organismen en blootstelling aan hoge concentraties fijnstof.

Op de Waddenzee, Nederlands mooiste natuurreservaat en werelderfgoed, vinden economische activiteiten plaats. Een van die activiteiten is de visserij. We vinden dat deze duurzaam moet zijn. Dit betekent in de praktijk het instellen (vergroten) van gebieden waar niet mag worden gevisst en het toepassen van moderne, natuurvriendelijke vangstmethoden. De producten die op deze wijze worden gevangen en aangeland hebben een meerwaarde. We willen bevorderen dat deze producten ook als streekeigen, kleinschalig en in Fryslân kunnen worden verkocht.

1.3 Duurzaam en kleinschalig

Ook buiten de agrarische sector is grootschaligheid niet de oplossing voor Fryslân als we kijken naar economie en werkgelegenheid: met name het midden- en kleinbedrijf timmert aan de weg en uit onderzoek blijkt dat de één-mens-bedrijven (zzp-ers) sterk in aantal groeien. Kennelijk is het huidige klimaat aantrekkelijk om een eigen bedrijf(je) te beginnen, maar het kan ook een gevolg zijn van de economische crisis: velen zien geen andere uitweg, dan voor zichzelf te beginnen. Verder is duurzaam ondernemen in opkomst en aantoonbaar duurzaam ondernemen mag extra gesteund worden. Om de werkgelegenheid te stimuleren, maar ook om afstemming te vergroten, brengt de Provincie sleutelfiguren van allerlei betrokken organisaties (bedrijfsleven, overheid en bewonersorganisaties) in diverse regio's bij elkaar om concrete plannen te ontwikkelen. Dit wordt als proef uitgeprobeerd volgens het idee van de 'toekomstwerkplaats'.

Groen werkt. GrienLinks wil investeren in werk en Fryslân groener maken. Daarom stimuleren wij renovatie, gericht op het energiezuiniger en het liefst energieneutraal maken van (huur)woningen: wij zien mogelijkheden in de samenwerking van beroepsopleidingen, de bouwwereld, vakbonden en woningbouwcorporaties voor een project dat werkgelegenheid schept, regionaal gebonden is en de woonkwaliteit verbetert. En we maken het groene bedrijven makkelijker om zich in Fryslân te vestigen of uit te breiden.

1.4 Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme vormen een belangrijke drager van de economische ontwikkeling van Fryslân. GrienLinks wil werkgelegenheid in deze sector verbinden met duurzame innovatie. Aanleg van natuur en natuurbeheer leveren werkgelegenheid op en maken de provincie mooier en daarmee aantrekkelijker voor verblijf. GrienLinks kiest voor economische ontwikkeling die het landschap ontziet en wil extra investeren in de kwaliteit ervan. Hierdoor ontstaat niet alleen een ecologische meerwaarde, maar krijgen recreatie en toerisme een belangrijke impuls. In en rondom Natura 2000-gebieden is alleen zeer extensief economisch gebruik wenselijk, zoals toerisme waarin de natuur centraal staat, met oog voor behoud en bescherming van die natuur. Bestaande activiteiten rondom deze gebieden worden verder verduurzaamd.

Watersportroutes dragen bij aan de leefbaarheid van dorpen en steden. Daarom wordt het weer beweegbaar maken (of zo nodig op die manier vervangen) van vaste bruggen gestimuleerd. GrienLinks wil investeren in het verduurzamen van de watersportsector. Naast de gebruikelijke verhuur van jachten en zeilboten, willen wij de verhuur van elektrische slopen, kano's en waterfietsen stimuleren. Daarnaast komen er kanoroutes en meer oplaadpunten voor elektrische boten.

Niet alleen de bekende toeristische streken van de provincie zijn echter van belang om verder te ontwikkelen, ook in de minder populaire streken is veel moois te ontdekken. Daarbij moet niet méér van hetzelfde worden aangeboden, maar juist meer verscheidenheid. Recreanten verlangen enerzijds steeds meer luxe en afwisseling en anderzijds meer duurzaamheid op alle aspecten van het recreëren: duurzaam materiaal, energieneutraal, biologisch voedsel, mogelijkheden om massatoerisme te ontlopen en 'natuurlijker' te recreëren. Recreatie-ondernemers, horeca, culturele organisaties, boeren, natuur-

organisaties, fitness-/wellness-/gezondheidsondernemers, winkeliers, etc. kunnen hierop in regionaal verband inspelen door in samenwerking te innoveren en goede voorwaarden te scheppen. Zij kunnen zorgen voor bijvoorbeeld informatie over bezienswaardigheden, bijzondere overnachtingsgelegenheden, verrassende arrangementen, goed verspreide mogelijkheden om onderweg te eten en drinken (streekproducten). Ook kan in regionaal verband worden ingespeeld op negatieve effecten van bevolkingskrimp, zoals leegstand van winkels en sluiting van horeca. Kennis en onderzoek van hogescholen en universiteiten kunnen hierbij worden benut.

1.5 Kernpunten

1. GrienLinks ziet het als een provinciale taak om een blijvende dialoog tussen landbouw- en natuurorganisaties te ontwikkelen. Het doel daarvan is het ontwikkelen van een gezamenlijke visie ten aanzien van kwesties als weidevogelbeheer, peilbeheer, bestrijdingsmiddelen, de problematiek rondom Natura 2000-gebieden en schaalvergroting in de landbouw.
2. Nader onderzoek naar bioraffinage met gebruik van natuurlijke grondstoffen ter vervanging van chemische hulpstoffen.
3. We zetten ons in voor meer biologische bedrijven in Fryslân, plus uitbreiding van hun afzet.
4. De Dairy Campus moet een bijdrage leveren aan het verduurzamen van de landbouw door onder andere de voordelen van biologisch boeren te onderzoeken en uit te dragen.
5. Samenwerkingsverbanden van boeren die experimenteren met duurzame vormen van landbouw stimuleren en mogelijk maken. Via zijn makelaarsrol kan het provinciebestuur boeren die willen overschakelen op biologische landbouw ondersteunen.
6. De provincie ondersteunt gemeenten bij de ontwikkeling van de 'landbouw van de toekomst'. Dit heeft betrekking op onder andere stadslandbouw of coöperatieve verbanden tussen landbouwers en stedelingen (lokaal voedsel).
7. De grootschalige, intensieve manier waarop bijvoorbeeld varkens, vleeskalveren en pluimvee worden gefokt, ontmoedigen. In de provinciale omgevingsverordening dient een 'stand still'-beginsel voor de bio-industrie te worden vastgelegd.
8. Bij de beoordeling van grootschalige uitbreidingsplannen in de veehouderij dienen standaard risico's voor de volksgezondheid te worden meegewogen.
9. De provincie ondersteunt startende duurzame ondernemers.
10. De provincie investeert in het verduurzamen van het huurwoningenbestand met de inzet van zoveel mogelijk bouw- en installatiebedrijven uit Friesland.
11. De provincie ondersteunt een proef met de 'toekomstwerkplaats': samenwerking van bedrijfsleven, overheid en bewoners voor verduurzaming van de maatschappij.
12. De provincie schept mogelijkheden voor regionale samenwerking tussen recreatie-ondernemers, middenstand, horeca, culturele instellingen, boeren, natuurorganisaties, fitness-/wellness-/gezondheidsondernemers, etcetera, om samen verder te werken aan verduurzaming.
13. De provincie subsidieert kennisontwikkeling van duurzame recreatie op de NHL Hogeschool en Stenden Hogeschool in Leeuwarden en benutting van kennis in regionale samenwerkingsverbanden voor verdere innovatie.

14. De provincie subsidieert aanleg van 'zwerfkampeerplaatsen', d.w.z. plaatsen waar gedurende maximaal enkele dagen één tent kan staan om wild te kamperen (zonder voorzieningen).
15. In 2030 functioneert de toeristische sector volledig energieneutraal.
16. De provincie investeert in maatregelen om de toegankelijkheid van recreatie voor mensen met een beperking te vergroten.
17. De provincie investeert in het digitaal toegankelijk maken van toeristische informatie.
18. Aanscherping richting verduurzaming en vergroening van het provinciale financieringsstelsel 'Wurkje foar Fryslân', via de uitvoeringsprogramma's daarvan.

2. CULTUUR, TAAL, ONDERWIJS

2.1. GrienLinks ziet cultuur breed

De cultuur zit in de mensen, in de gemeenschap, in het landschap. Cultuur is niet van of voor een beperkte groep, cultuur wordt alle dagen opnieuw gemaakt en beleefd door alle inwoners van Fryslân. Cultuur kan mensen meenemen en insluiten. Dat is een fantastisch samenbindend element. Cultuur is niet alleen te consumeren, het gaat er ook om dat wij met elkaar waardevolle dingen ondernemen.

GrienLinks is daarom blij dat Leeuwarden in combinatie met de provincie Fryslân in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa wordt, en dat het begrip 'mienskip' daarbij centraal staat. GrienLinks wil dat het beleid van de provincie er op gericht is om de kwaliteit en de kwantiteit van kunst en cultuur niet alleen te behouden, maar alle ruimte te geven voor verdere ontwikkeling. In het nabije verleden had de provincie vooral geld over voor dure infrastructurele werken. Onze culturele infrastructuur kreeg de laatste jaren klap na klap, mede door bezuinigingen bij gemeenten. De Provincie heeft vooreerst nog ruim budget. Het is tijd voor nieuw elan op sociaal-cultureel gebied.

2.2 'Kulturele Haadstêd 2018'

Kulturele Haadstêd 2018 is in de eerste plaats een bijzonder en uniek sociaaleconomisch project. Daarom pleit GrienLinks voor een experiment basisinkomen.

GrienLinks wil graag bevorderen dat 'Kulturele Haadstêd 2018' een feest van en voor alle inwoners van Leeuwarden en Fryslân wordt, waarmee Fryslân zich aan Europa toont als een levendig en uniek gewest.

GrienLinks wil laten zien dat de grote deelname aan prachtige amateurkunst en de semi-professionele kunst Fryslân bijzonder maakt. Dat moet dus alle ruimte krijgen en daar mag geld voor worden uitgetrokken door de provincie.

Het moet niet gaan om een groot feelgood-feest alleen, maar juist ook om culturele ontwikkeling. Alleen spannende cultuur is de moeite waard om aan mee te doen. Culturele spanning en dynamiek zijn er zeker in Fryslân. Vier voorbeelden ter illustratie:

- a. De spanning tussen de wens tot behoud van het cultuurlandschap en de weidevogels, versus stadsuitbreiding (goed voor korte afstanden in het woon-werk-verkeer), de wegeaanleg (misschien minder files en minder ongelukken), de mogelijke bouw van

windturbines en schaalvergroting in de landbouw: wat doet zoïets met het karakter van Fryslân en vooral met de inwoners en de bezoekers van deze provincie?

b. De hoofdstad Leeuwarden en het daar omheen liggende platteland kunnen niet zonder elkaar, maar er zijn onderling (culturele) spanningen, waar iets mee gedaan zou moeten worden. Leeuwarden is immers in 2018 niet alleen culturele hoofdstad van Europa, maar ook van Fryslân.

c. De fricties rond tweetaligheid. Zeker, het is een rijkdom, die oude cultuurtaal, maar voor sommige inwoners van dit gewest eigenlijk niet meer dan franje - of zelfs een blok aan het been. Laat zien hoe wij daar mee omgaan.

d. Culturele Haadstêd 2018 leidt vermoedelijk tot een positieve sociaal-economische impuls voor Leeuwarden en Fryslân. Maar er is ook aanhoudende werkloosheid, armoede, afhankelijkheid en achterstelling van autochtonen en allochtonen in bijvoorbeeld de Leeuwarder achterstandswijken en de zogeheten krimpregio's (Noordoost- en Zuidoost-Fryslân). Het continu proberen daar verandering in te brengen, met beperkt resultaat, ook dat is een bron van culturele spanning, waar tijdens KH2018 iets mee gedaan kan worden.

GrienLinks wil cultuuruitingen en projecten mogelijk maken die zulke spanning en dynamiek tot thema maken. De provincie moet amateurs en beroepskunstenaars vragen om bezig te zijn met wezenlijke kwesties; geef hen productiegeld en de ruimte, stimuleer hen om niet braaf te zijn. Wat GrienLinks betreft mag dat ook wat kosten: er mag hier geld voor beschikbaar komen.

2.3 Het Fries en de streektalen

De Friese taal is prachtig. De taal heeft autonome waarde als drager van de cultuur. Uitgangspunt van het beleid: het tenminste kunnen verstaan en lezen van het Fries en de streektalen voor inwoners van Fryslân is nodig om echt mee te kunnen doen in de Friese gemeenschap.

Hoe beter kinderen hun moeder- of vaders taal leren, hoe makkelijker ook andere talen aangeleerd worden. In de kinderopvang, in peuterspeelzalen, op de basisscholen: overal moet een meertalige aanpak gewoon worden. Zo ver is het nog niet, maar er is een begin. De Provincie krijgt meer zeggenschap over het Friese onderwijs op dit punt. Die wordt actief opgepakt, zodat de negatieve inspectierapporten straks tot het verleden behoren. Wat GrienLinks betreft zijn gemotiveerde en betrokken leerkrachten daarbij cruciaal. In hun bijscholing moet dus worden geïnvesteerd.

Een groot deel van de inwoners van Fryslân zegt positief te staan tegenover het Fries. Toch is er regelmatig verschil van mening wanneer de taal prominent in beeld komt als gebruikstaal. Er zijn momenteel nog zo'n 400.000 Fries sprekenden, maar kwalitatief en kwantitatief wordt het gebruik van de taal geleidelijk minder. Schoolkinderen praten, ook buiten de grote kernen, onderling vaak Nederlands. Het gaat snel. De vraag is: hoe gaan wij, met de blik op de toekomst, om met het schriftelijk en gesproken Fries? Willen wij echt dat de taal blijft, dan zal er zowel door de inwoners van Fryslân als door de Provincie meer geïnvesteerd moeten worden.

GrienLinks vindt dat de Provincie een brede maatschappelijke discussie mogelijk moet maken over de toekomst van het Fries. Meer geld en ruimte voor het Fries is wat GrienLinks betreft nodig, maar zoiets kan alleen maar succesvol in beleid worden omgezet, wanneer een groot deel van de Friezen dat ook echt wil.

De provincie Fryslân steunt naast het Fries het Bildts en het Stellingwerfs. GrienLinks vindt dat dit beleid overeind moet blijven.

2.4 Regionale culturele organisaties, hoger onderwijs, omroep en pers, musea

De Afûk, de Fryske Akademy, Tresoar en Tryater verdienen royale blijvende steun van de Provincie vanwege hun grote belang voor de regionale cultuur en taal. Provinciale Staten moeten echter minstens een maal per jaar diepgaand discussiëren over beleid en activiteiten van deze organisaties, en dat belang op actuele waarden beoordelen. Belangrijk evaluatiecriterium hierbij is in hoeverre de instituten burgers van Fryslân actief bij hun werk (kunnen) betrekken. Zo nodig worden de voorwaarden voor de financiering aangepast. Samenwerking met Leeuwarder instituten, zoals het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL), wordt gestimuleerd. Ook de samenwerking met het hoger onderwijs in Leeuwarden wordt voorwaarde voor blijvende financiering.

Wat GrienLinks betreft steekt de Provincie er veel tijd en geld in om de University Campus Fryslân uit te bouwen met meer 'masterstudies', om uit te groeien tot een volwaardige universiteit. Van belang is het streven naar duurzame innovatie, ook met de hogescholen, het Nordwin-college en de andere MBO-scholen. Positieve verbindingen met het bedrijfsleven zijn van belang, kijk naar de ontwikkeling van Wetsus (onderzoeks- en ontwikkelingsinstituut op het gebied van water).

De Provincie dient 'traineeships' voor afgestudeerden voort te zetten. Werkervaring opdoen is essentieel voor jonge werklozen.

Omrop Fryslân krijgt, als het aan GrienLinks ligt, meer provinciale subsidie. Het is van belang dat wij een onafhankelijke zelfstandige regionale omroep houden, met eigen programmering, nieuwsvoorziening, documentaires en dramaproducties. Met name wat de tv betreft wordt de zendtijd uitgebreid om te komen tot meer oorspronkelijke programmering.

GrienLinks maakt zich erg bezorgd over de achteruitgang van het regionale krantenbedrijf. Voor het gezond functioneren van een democratie is een onafhankelijke kritische pers van levensbelang. Tot nu toe lukt het niet om diezelfde kritische functie via internet en sociale media op commerciële basis vorm te geven. In de komende statenperiode wordt op initiatief van de Provincie onderzocht hoe de functie van de pers kan blijven, met - onder andere - actieve participatie van de betrokken redacties en uitgevers. Voor GrienLinks is financiële steun op voorhand geen taboe. Samenwerking tussen Omrop en de geschreven pers kan ook helpen.

Op subsidie voor het Fries Museum (FM) is in de achter ons liggende periode bezuinigd. Wat dit betekent voor de exploitatie van het FM in de komende jaren is niet goed te overzien. In 2016 moet er een evaluatie plaats vinden, en moet er opnieuw worden besloten in de Staten

over de voorwaarden waaronder subsidie gegeven wordt. Zowel het zakelijk als het inhoudelijk beleid komen daarbij aan de orde.

Er wordt een inventarisatie gemaakt van alle kleinere musea in Fryslân, die structureel door Provincie, Rijk en/of gemeenten gesubsidieerd worden. Onze invalshoek daarbij is dat de meeste van die musea een belangrijke functie hebben: voor het publiek, voor de (meest vrijwillige) medewerkers en voor het behoud van cultureel erfgoed. Op basis van de inventarisatie wordt bekeken wat de Provincie meer kan doen voor het leven en aantrekkelijk houden van kleine musea.

2.5 Van bibliotheek naar cultuurhuis

In veel gevallen sluiten gemeenten bibliotheken, muziekscholen, creativiteitscentra; dorps- en buurthuizen hebben het af en toe zwaar. Bij gemeenten is op dit punt niet veel visie: de wens om te bezuinigen staat veelal voorop. De Provincie neemt daarom haar verantwoordelijkheid. GrienLinks vindt het van groot belang dat in stadswijken en grotere dorpen gratis toegankelijke leeszalen zijn, met een flinke verscheidenheid aan digitale media en aan boeken. Bibliotheken kunnen een omslag maken naar een cultuurhuis, waar op educatief gebied van alles te doen is. Cursussen, zelfstudie, lezingen, leesclubs, kunsteducatie, samen muziek maken, amateurdans, open ateliers, alfabetisering, emancipatiegroepen van allochtonen, nieuwe verbanden van mensen die zich organiseren rond een thema, maar ook bijeenkomsten van bijvoorbeeld het Nut en de plattelandsvrouwen, om maar wat te noemen. Er komt een provinciaal fonds om die omslag te bevorderen. Het streven is om verspreid over Fryslân op z'n minst vijftig van zulke cultuurhuizen, met een professionele organisatie en programmering, te realiseren in de komende periode.

2.6 Sport

Sporten is gezond, gezellig, levert mensenkennis op en verbindt mensen. De Provincie stimuleert daarom het actieve sporten van zoveel mogelijk inwoners. Die taak is neergelegd bij Sport Fryslân. Die instelling kan daarom zeker zijn van provinciale subsidie. Net als bij de hierboven genoemde culturele instellingen discussiëren Provinciale Staten jaarlijks over het functioneren van Sport Fryslân. Met uitzondering van de voorziening voor het schaatsenrijden (Nieuw Thialf in Heerenveen) is er voor de Provincie geen taak in het bevorderen van professionele sport. Investeren in topsport kan stimulerend werken voor de breedtesport. (Zie ook kernpunt 11).

2.7 Kernpunten

1. Geld voor spannende projecten in het kader van Culturele Hoofdstad.
2. Bijscholing van leraren, peuterleidsters en kinderopvang-medewerker om een impuls te geven aan de meertalige aanpak.
3. Brede maatschappelijke discussie over de toekomst van het Fries.
4. Culturele instellingen jaarlijks evalueren door PS.

5. Werken aan het versterken van de University Campus Fryslân tot volwaardige universiteit, via het uitbouwen van onder andere (het aantal) 'master-studies'.
6. Meer geld dan de afgelopen jaren voor Omrop Fryslân.
7. Aandacht en geld voor het in stand houden en nieuw ontwikkelen van een onafhankelijk een kritische regionale journalistiek.
8. Evaluatie van de subsidiekorting en het beleid van het Fries Museum.
9. Verspreid in de provincie aantrekkelijke kleine musea.
10. Realisatie van 'cultuurhuizen' (met bibliotheekfunctie) verspreid over stadswijken en grotere dorpen.
11. Breedtesport stimuleren: ieder kind in Fryslân in de gelegenheid stellen aan sport te doen (zo nodig aanvullend provinciaal beleid, want in de eerste plaats taak van de gemeenten).

3. LOKAAL BESTUUR, VEILIGHEID

3.1 Zelfstandigheid provincie, samenwerken en gemeentelijke herindeling

Gezien de bijzondere identiteit van Fryslân wil GrienLinks met andere provincies niet fuseren; samenwerken met Groningen en Drenthe ligt voor de hand, zeker om de noordelijke stem in Den Haag luid en duidelijk te laten horen en om een goede gesprekspartner voor Europa te zijn. Maar ook samenwerking met Noord-Holland, bijvoorbeeld over het IJsselmeer, de Afsluitdijk en de Waddenzee, is van groot belang. De criteria die GrienLinks centraal stelt zijn: aandacht voor de culturele identiteiten in de verschillende regio's, eenduidig kunnen optreden richting Den Haag en Brussel, democratisch gehalte van de besluitvorming en takengoed kunnen uitvoeren.

GrienLinks steunt initiatieven om de organisatie van het beheer van het (Nederlandse) waddengebied zodanig uit te voeren, dat eenduidig en integraal beheer van het waddengebied tot stand komt, bij voorkeur op internationaal niveau (dus inclusief het Duitse en Deense waddengebied).

Op gemeentelijk niveau is het van belang dat de burger zich kan herkennen in het gemeentelijk bestuur, dus dat het bestuur als het ware als een afspiegeling fungeert van de burgers en daar niet te ver van af staat. Ook moeten burgers gemakkelijk gebruik kunnen maken van gemeentelijke diensten. Essentieel is het democratisch gehalte van de besluitvorming en het vlot en deskundig uitvoeren van de gemeentelijke taken. Tegen deze achtergrond zijn op gemeentelijk niveau zowel samenwerken als fuseren opties. Er moet draagvlak zijn onder de bevolking voor de optie waarvoor de gemeentelijke bestuurders kiezen.

3.2 Internationale samenwerking

Fryslân maakt onderdeel uit van de wereld en voelt daarom vanzelfsprekend verbondenheid met de rest van de wereld. Dat uit zich in Europese samenwerking, het bijdragen aan het

bereiken van de millenniumdoelen, een vriendschapsband met Sichuan in China en indien nodig een gastvrij land zijn voor vluchtelingen. Het besluit is genomen dat Fryslân een zogenaamde 'Fair Trade provincie' wordt: dit besluit zal in de komende vier jaar worden uitgevoerd. Fair Trade betekent eerlijke handel, inkoop en verwerking van duurzaam geproduceerde producten en diensten, zowel nationaal als internationaal.

3.3 Democratische vernieuwing

De maatschappij verandert in een netwerksamenleving waarin burgers en organisaties onderling op een gelijkwaardige basis samenwerken en informatie uitwisselen. De traditionele overheid is een organisatie die van bovenaf stuurt en een dergelijke overheid sluit hier niet bij aan. Doordat burgers zich minder herkennen in het overheidsbeleid, keren zij zich van de politiek af en dat maakt democratische vernieuwing nodig. Burgers maken op eigen initiatief beleid. Daarom zal er meer en vooral eerder met burgers overleg dienen plaats te hebben. De positie van de volksvertegenwoordiging en het politieke bestuur verandert daardoor, met als gevolg dat belanghebbenden zo vroeg mogelijk bij de beleidsvorming betrokken dienen te worden, informatie ruim beschikbaar dient te zijn, politieke keuzemogelijkheden inzichtelijk worden gemaakt en er duidelijke rollen voor burgers, politici en bestuurders dienen te zijn.

Van een verzorgingsstaat verandert ons land, Fryslân inclusief, naar een zelforganiserende samenleving. Nu de legitimiteit van het bestuur politiek niet meer vanzelf spreekt, de opkomst bij de provinciale verkiezingen dramatisch daalt en het vertrouwen van burgers afneemt, is het dringend gewenst de relatie tussen burgers en overheid opnieuw vorm te geven. Een burger die op eigen kracht beleid ten uitvoer brengt, wil er ook zelf over mee kunnen meedenken en -praten en dan lijkt één keer per vier jaar stemmen niet meer voldoende. Onze representatieve democratie raakt helaas in het slop. Tegelijkertijd is de belangstelling om met elkaar een goede samenleving te creëren niet minder. We constateren dat politieke partijen 'leeg' lopen. In navolging van ideeën en voorstellen van de Vlaamse schrijver David van Reybrouck stellen we voor om op experimentele basis via andere selectiesystemen (bijvoorbeeld loten) een burgerforum op te zetten, gericht op het versterken van de democratie in onze provincie. GriensLinks wil dit concrete idee op reële toepasbaarheid toetsen en nader uitwerken, waarbij uitdrukkelijk wordt uitgegaan van actief burgerschap, met rechten én plichten van de Friese burgers die met een open blik in het publieke domein actief willen zijn.

Vanaf 2014 werkt de provincie samen met de Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân, maatschappelijke organisaties en inwoners aan de ontwikkeling van het Friese platteland met een nieuwe aanpak: de Streekagenda. Het gaat om uitvoeringsprogramma's van projecten van en voor de streek waarin de partners gezamenlijk de gebiedsdoelen en ambities vastleggen. De streekagenda's lijken weliswaar een goed overleg 'van onderop', maar zijn door de provincie opgelegd: dit geldt voor de regio-indeling en voor de aanbod komende onderwerpen. Op basis van de streekagenda worden de financiële middelen verdeeld en aldus invloed uitgeoefend. Het is de vraag of de provincie op de streekagenda zoveel invloed moet blijven uitoefenen.

Daarnaast dient de provinciale overheid zich te ontwikkelen tot een zogenaamde nieuwe overheid: in de eerste plaats servicegericht, die de burger motiveert, ondersteunt en stimuleert. Dit in balans met de klassieke taken van de overheid: handhaving, controle en veiligheid.

3.4 Veiligheid

Veiligheid gaat over de risico's die ontstaan voor de omgeving bij het gebruik, de opslag en de productie van gevaarlijke stoffen (inrichtingen). Het transport van onveilige stoffen over de weg, het water, het spoor en door buisleidingen dient te worden beperkt en met de grootste zorgvuldigheid voor mens, natuur en milieu plaats te vinden.

3.5 Kernpunten

1. Niet fuseren of samengaan met andere provincies; samenwerken met Groningen, Drenthe en Noord-Holland om gezamenlijke belangen te behartigen ligt voor de hand.
2. De provincie ziet erop toe dat bij samenwerkings- of fusieplannen van gemeenten wordt voldaan aan kwaliteitseisen: voldoende democratisch draagvlak en goede, correct verlopen procedures wat dit betreft.
3. Nadere uitwerking wordt gegeven aan Fryslân als Fair Trade provincie.
4. De provincie ontwikkelt plannen voor het versterken van de provinciale democratie: experimentele vormen gericht op het raadplegen van burgers, zoals beschreven door o.a. David van Reybrouck (denk aan loting), worden uitgewerkt.

4. MILIEU, VERDUURZAMING

4.1 Milieu

GrienLinks zet in op een duurzaam en gezond milieu in Fryslân. Bij het milieu gaat het over de omgeving waarin wij leven. Dit omvat de lucht die we inademen, de grond waarop we werken en wonen, het water en geluid. Al deze factoren zijn van invloed op het welzijn en de gezondheid van mens, dier en plant. Welzijn van mensen staat centraal en hier ligt een directe koppeling van milieu met het sociale domein. Gunstige omstandigheden voor gezondheid vragen om een goede leefomgeving, inclusief een gezond milieu, goed onderwijs, prettige arbeid en goede arbeidsomstandigheden en zorg.

Cittaslow is het internationale keurmerk voor gebieden die op het gebied van leefomgeving, landschap, streekproducten, gastvrijheid, milieu, infrastructuur, cultuurhistorie en behoud van identiteit tot de top behoren. De oorsprong van Cittaslow ligt in Orvieto (Italië). Het is inmiddels een wereldwijd netwerk dat nauw verbonden is met de internationale 'slow food'-beweging. GrienLinks wil dat Fryslân de eerste Cittaslow provincie van Nederland wordt. Aldus worden duurzaamheid en klimaatbeleid gekoppeld aan het welzijn van mensen. Klimaatverandering heeft namelijk ook gevolgen voor het Friese landschap: nu al hebben wij last van extremere weersomstandigheden (warme zomers, forse regenbuien) en op termijn zal ook de stijging van de zeespiegel een belangrijke rol gaan spelen. Onze bestaande infrastructuur (bijvoorbeeld dijken) is hierop niet berekend en de kosten om deze aan te passen zijn fors. CO₂-uitstoot is één van de oorzaken van de druk op het milieu. Als welvarend land is Nederland verplicht het voortouw te nemen bij de beperking van

broeikasgassen en de ontwikkeling van duurzame technologie. Fryslân dient daar zijn steentje aan bij te dragen. De eindigheid van fossiele brandstoffen eist een maximale inzet van besparing en alternatieven op de energiemarkt. Met besparing en duurzame innovaties kan geld worden verdiend: de economie van de toekomst. GrienLinks wil ideeën ontwikkelen voor een schone energie-infrastructuur in heel Fryslân. Hiervoor moet onderzocht worden wat mogelijk is op het gebied van warmtenetten. Daarnaast wordt samen met bedrijven een provinciedekkend net voor elektrisch vervoer gerealiseerd.

4.2 Schone energie, energie besparen en windmolens

Fossiele energie (geproduceerd dankzij gas, steenkool, aardolie, uranium) is schadelijk voor het milieu en voor de gezondheid van ons zelf en toekomstige generaties. Door de gigantische productie van zulke energie warmt de aarde op, wat onder andere een bedreiging is voor de toekomstige productie van voldoende voedsel voor de mensen op aarde. Wij zijn op deze aarde echter steeds meer afhankelijk van fossiele energiebronnen.

Niet alleen milieu en klimaat worden door de fossiele energieproductie bedreigd, ook de sociaal-economische verhoudingen staan onder druk. Een beperkt aantal kapitaalbezitters en machtigen bouwt dankzij de energiehandel grote vermogens op. Productie en distributie van energie zijn een kleine twintig jaar geleden overgegaan van overheidsbedrijven naar de markt. Dat is niet effectief voor het vlot duurzaam maken van de energievoorziening. De vraagstukken, verbonden met energieproductie en –distributie zijn te complex om aan de markt over te laten, zo blijkt.

Om deze problemen op te lossen is het nodig dat realistische programma's voor energiebesparing en allerlei vormen van vernieuwbare, schone energie de kans krijgen zich te ontwikkelen. De provincie Fryslân moet hier mee voorop lopen. Wij hebben, met ons PEB- en NUON-verleden en het verlangen grof geld te verdienen, een ereschuld in te lossen.

4.3 Lokale initiatieven, zeggenschap en profijt bij de gemeenschap

Kleinschalige initiatieven, gedragen door een dorp of wijk of een groep van mensen die zelf profiteert van de energieproductie en de eventuele levering van restproductie aan de gemeenschap, vindt GrienLinks van groot belang. De ontwikkeling van collectieven 'van onderop' moet gestimuleerd en mogelijk gemaakt worden. Wat niet op kleinere schaal collectief georganiseerd wordt, moet worden ondergebracht bij een bedrijf dat in eigendom is van de Friese gemeenschap als geheel, van de Provinsje. Zowel plaatselijke collectieven als dit provinciale bedrijf leggen jaarlijks in begrijpelijke taal verantwoording af aan de gemeenschap.

Er moet worden voorkómen dat enkele personen of groepen van kapitaalkrachtigen flinke inkomens en vermogens kunnen opbouwen, dankzij productie van en handel in energie; de fout die op dit punt gemaakt is bij fossiele energie moet niet worden herhaald bij de schone energie. Waar zulke machtsposities door sommigen al opgebouwd zijn, moet de Provincie die macht, binnen de grenzen van de wet, zoveel mogelijk beperken en waar mogelijk afnemen.

4.4 Vernieuwing stimuleren

De Provincie stimuleert onderzoek en experimenten voor nieuwe vormen van schone energieproductie, -opslag en -distributie, en natuurlijk van energiebesparing. Dat stimuleren gebeurt zowel op 'hightech' wetenschappelijk niveau, als met financiering van zeer praktische plannen. Van elk een voorbeeld:

- a. Onderzoek naar en het zo snel mogelijk grootschalig toepassen van het gebruik van spanningsverschillen tussen zoet en zout water en het getijdenverschil tussen eb en vloed ('blauwe energie'); denk aan de combinatie met het aanpassen van de Afsluitdijk.
- b. Het plaatsen van tienduizenden zonnepanelen op huurwoningen overal in Fryslân, in samenwerking met de woningcoöperaties.

GrienLinks zet zich er voor in om Fryslân in 2025 energieneutraal te laten zijn, dat betekent dat alle energie in de provincie op een duurzame wijze wordt geproduceerd. Een eerste en onmisbare stap is het voorkómen van onnodig energieverbruik. GrienLinks geeft prioriteit aan het renoveren en isoleren van bestaande gebouwen en de bouw van energieneutrale woningen. Dat is ook goed voor de werkgelegenheid, het milieu en de portemonnee van de burgers.

Nieuwe methoden voor het winnen van fossiele brandstoffen, zoals schaliegaswinning, kunnen absoluut niet op de steun van GrienLinks rekenen. Naast het feit dat het ook fossiel en eindig blijft, brengt schaliegas grote risico's mee voor ons grondwater. Kernenergie maakt ook gebruik van (eindige) fossiele brandstof.

Omdat toepassing hiervan veel bijwerkingen heeft, zoals het radioactieve afval, zien wij kerncentrale beslist niet als oplossing. Aan opslag van dit afval in ondergrondse koepels in Fryslân wordt niet meegewerkt. Ook opslag van CO₂ houdt de kern van het probleem – afhankelijkheid van fossiele brandstoffen – in stand en biedt geen duurzame verandering en daarom wordt aan de opslag hiervan in Fryslân niet meegewerkt.

4.5 Zonder windmolens kan het niet

In de mix van schone energiesystemen zijn windmolens nodig. De techniek van windenergie is volwassen en relatief goedkoop.

GrienLinks wil dat de provincie en onze burgers zeggenschap houden over de plaatsing en de opbrengsten van windmolens. We gaan daarbij uit van de doelstelling van 530 MW. Als we geen knopen doorhakken, besluit het Rijk over de plaatsing van windmolens en gaan grote energiebedrijven en investeerders aan de haal met de opbrengsten. Om de opbrengsten ten goede te laten komen van de gemeenschap, heeft de oprichting van een Provinsjaal Energij Bedriuw (PEB) grote prioriteit. Daarnaast wil GrienLinks dorpen en energiecoöperaties laten meeprofiteren van de opbrengsten van windturbines.

Plaatsing van windmolens moet behoedzaam gebeuren. Op plekken waar het landschap al aangetast is - zoals bedrijventerreinen - is ruimte voor windenergie. Daarnaast sluiten lijnopstellingen bij spoorwegen, dijken en wegen beter aan bij de opbouw van het landschap dan clusteropstellingen. GrienLinks wil van de Afsluitdijk een icoon van energie-opwekking maken met zonnepanelen en 'blue energy' (energie uit zoet en zout water). GrienLinks steunt het onderzoek naar de plaatsing van windmolens op de Afsluitdijk.

Bij de plaatsing van windmolens worden Natura-2000-gebieden, zoals het IJsselmeer, zoveel mogelijk ontzien en in ieder geval daar niet geplaatst als er negatieve effecten zijn op de natuur.

4.6 Afval

Harlingen is naast havenplaats inmiddels ook de locatie geworden van de nieuwe afvaloven van Omrin. In de afgelopen jaren heeft GrienLinks zich keer op keer krachtig uitgesproken tegen de vestiging van dit bedrijf op deze plaats: aan het Wad met de status van Wereld Erfgoed. Een onlogische combinatie is in onze ogen niet denkbaar. We vinden dat de provincie van haar positie gebruik moet maken om scherp toezicht te houden op de uitstoot van de Omrin-afvaloven. Daarnaast bepleit GrienLinks innovatieve perspectieven om minder afval te produceren en in plaats daarvan in te zetten op hergebruik. GrienLinks wil dat Fryslân haar voorbeeldfunctie gebruikt om deze nieuwe mogelijkheden te stimuleren.

4.7 Kernpunten

1. In het duurzame energiebeleid van GrienLinks staat de zogeheten 'trias energetica' voorop: probeer energieverbruik eerst te voorkómen, vervolgens te beperken (denk aan goede isolatie), en tot slot de productie ervan zo duurzaam mogelijk te maken, liefst 'energieneutraal'.
2. Bovenregionale en duurzame infrastructuur realiseren, zoals warmtenetten en oplaadmogelijkheden voor elektrisch vervoer. GrienLinks ziet dit als een provinciale taak.
3. Ontwikkeling van kleinschalige, collectieve, duurzame energie-initiatieven wordt gestimuleerd.
4. Alles wat niet op kleinere schaal georganiseerd kan worden, wordt ondergebracht bij een nieuw op te richten Provinciaal Energiebedrijf.
5. GrienLinks wil – via de provincie - proberen te voorkómen dat enkelingen of groepen kapitaalkrachtige mensen forse inkomens en vermogens kunnen opbouwen, dankzij productie van en handel in schone energie. Meedoen aan collectieven voor duurzame energieproductie en/of –consumptie staat voor iedereen open.
6. Ontwikkeling van nieuwe 'hightech' productievormen van schone energie stimuleren.
7. Tienduizenden zonnepanelen en/of zonnecollectoren op huurwoningen: de provincie stimuleert dit, evenals isolatie van woningen (zie punt kernpunt 1).
8. Windmolens komen er, maar worden behoedzaam, dus met respect voor de omgeving (bewoners en landschap) geplaatst, daar waar al forse ingrepen in het landschap zijn gedaan, zoals op of bij bedrijventerreinen, langs grote wegen, kanalen en spoorwegen.

9. Wanneer die windmolens over een aantal decennia niet meer nodig zijn, worden ze verwijderd.
10. Een regeling invoeren voor het stimuleren van energieneutrale bouw.
11. Bij vergunningverlening de ontwikkeling voor energiezuinigheid en milieuvriendelijke productieprocessen stimuleren.
12. GrienLinks zal geen medewerking geven aan kernenergiecentrales, kolencentrales en opslag van kernafval en CO2.

5. LANDELIJK GEBIED, LANDBOUW, NATUUR

5.1 Landschap met meerwaarde

In het landelijk gebied zijn veel waarden en belangen vertegenwoordigd. Boeren, burgers en recreanten, dieren en planten maken allemaal op hun manier gebruik van lucht, land en water. Ook zogenaamde zachte waarden die zelf geen stem hebben, zoals weidsheid, rust, biodiversiteit en cultuurhistorisch waardevolle structuren zijn volop in het landelijk gebied aanwezig. GrienLinks wil opkomen voor deze ‘zachte’ waarden, omdat ze ons leven verrijken en wij vanzelfsprekend ook de generaties na ons schoon water en een rijke natuur gunnen.

Een grote verscheidenheid aan landschappen maakt Fryslân tot een unieke provincie: zand, veen en klei hebben uitgesproken eigen kwaliteiten en biotopen. Het Waddengebied is aangewezen als UNESCO-Werelderfgoed. Het landschap vertegenwoordigt voor zijn inwoners een grote emotionele en economische waarde. Aanleg van wegen, uitbreiding van steden en dorpen en schaalvergroting van de landbouw zorgen ervoor dat het landschap onomkeerbaar van karakter verandert.

De provincie is de overheid met de belangrijkste taken op het gebied van landschap en natuur. GrienLinks wil dat de provincie Fryslân deze rol met verve op zich neemt. Het onderhoud van landschap, inclusief agrarisch natuurbeheer, vraagt om blijvende en royale provinciale steun. Wij willen dat de provincie langlopende contracten sluit met boeren en particulieren en daarbij langdurige zekerheden biedt, garanties die wisselende kabinetten helaas niet of te weinig hebben kunnen bieden. Kortom, GrienLinks kiest voor een economische ontwikkeling die het landschap en de natuur ontziet. Hierdoor ontstaat niet alleen een ecologische meerwaarde, maar krijgen recreatie en toerisme een stimulerende impuls. Bovendien versterken fraaie, herkenbare en authentieke landschappen de aantrekkingskracht van Fryslân als woon- en recreatieprovincie.

Tot in de jaren zeventig lagen de wegbermen erbij als strak geschoren gazonnetjes. Ze werden zes tot zeven keer per jaar gemaaid, waarbij het maaiafval werd achtergelaten. Tegenwoordig worden de meeste wegbermen, en ook kanaaloevers en dijken, ecologisch beheerd. Dat wil zeggen dat de natuur zoveel mogelijk kans krijgt zich te ontwikkelen. In de zomer worden de bermen beperkt gemaaid. Zo wordt de weg niet belemmerd door het groen en kan het maaisel even blijven liggen, zodat de zaden kunnen rijpen en uitvallen, voordat het wordt weggehaald (en gebruikt voor compost of voor vergisting). Het resultaat is dat we in de zomer kunnen genieten van bloeiende bermen en dat zeldzame plant- en diersoorten een toevluchtsoord naast de weg vinden. Voor insecten en kleine dieren kan de wegberm bovendien een leefgebied zijn; voor vogels en andere, grotere, dieren vormt de natuurlijke wegberm een verbinding tussen hun leefgebieden. GrienLinks vindt wel dat het tijd wordt, het ecologisch bermbeheer te evalueren: wordt het in de praktijk zo uitgevoerd, dat plant en dier er optimaal van profiteren?

5.2 Duurzame landbouw

Van oudsher staat Fryslân bekend als agrarische provincie: nog steeds is bijna tachtig procent van de ruimte in onze provincie in gebruik als landbouwgebied. GrienLinks vindt dat door toenemende concurrentie op de wereldmarkt, afbouw van Europese landbouwsubsidies en vanwege negatieve gevolgen voor landschap, natuur en dierenwelzijn, de toekomst van de Friese landbouw nadrukkelijk niet in verdere schaalvergroting ligt. Bovendien blijkt uit diverse studies, onder andere van de voedselorganisatie van de Verenigde Naties (FAO), dat de nadruk die in de wereld steeds meer wordt gelegd op dierlijke, in plaats van plantaardige eiwitten, schadelijk is voor mens en milieu. Als we – als wereldbevolking – onszelf in de toekomst met negen miljard mensen willen blijven voeden, zal de nadruk meer moeten liggen op granen en minder op vlees en zuivel.

Daarom kiest GrienLinks voor een ander groeibegrip: niet een landbouwsector die uitblinkt in grootschaligheid, maar een duurzame en kwalitatief hoogwaardige landbouwsector. Voedselproductie die in balans is met de beschikbare hoeveelheid grond zorgt ervoor dat mineralenkringloop zoveel mogelijk gesloten blijft en laat natuurwaarden beter tot hun recht komen.

GrienLinks pleit al geruime tijd voor 'dieldede romte' ('shared space') in het agrarisch natuurbeheer: samenwerking van boeren, natuurbeschermers en wetenschappers ten behoeve van evenwicht tussen natuur en landbouw. Daar blijven we voor ons voor inzetten.

En waarom met dieren, voer, mest en voedsel over lange mondiale afstanden onnodig slepen? Natuurlijk is er weinig op tegen om typisch streekgebonden producten te im- en exporteren, maar het verdient aanbeveling de primaire voedselproductie dichtbij de uiteindelijke consument te laten plaatsvinden, zowel voor de herkenbaarheid als voor de veiligheid van de etenswaren.

Wij willen in Fryslân 'fairtrade landbouw': boeren dienen een redelijke beloning te krijgen voor maatschappelijke diensten als het bergen van water of beheer van het landschap. GrienLinks ziet ook mogelijkheden voor de afzet van streekgebonden producten. Daarbij wordt onder andere gedacht aan coöperatieve verbanden, waarbij mensen uit de omgeving een deel van de producten rechtstreeks bij de boer afnemen. Wij zijn ervan overtuigd dat mensen meer willen betalen voor producten waarvan de afkomst bekend is. Dat levert uiteindelijk een meerwaarde op voor zowel de boeren, door een hogere omzet, als voor de klant, doordat producten voor hen gaan 'leven'. Daarnaast zal het zichtbaar maken van het productieproces biologische productiewijze stimuleren. Verbreding van economische activiteiten op het platteland is van belang voor de vitaliteit van het landelijk gebied: duurzame energieopwekking, het opwerken van organische stoffen tot hoogwaardige producten (bioraffinage) en kleinschalige recreatie zijn belangrijke kansen voor agrariërs.

5.3 Natuur en dierenwelzijn

Voor GrienLinks heeft natuur een intrinsieke waarde. Uitbreiding en versterking van de natuurwaarden dragen bij aan de biodiversiteit, de recreatieve economie en het welzijn van onze burgers. De provincie dient de biodiversiteit te monitoren en actief soorten- en gebiedenbeleid te voeren.

Zoutwinning onder de Waddenzee is voor GrienLinks daarom uit den boze. Versterking van de Ecologische Hoofdstructuur (tegenwoordig Natuurnetwerk Nederland) heeft prioriteit. GrienLinks vindt dat vervolgers van beschermde roofvogels moeten worden aangepakt.

In het kader van een integraal veilige Afsluitdijk is GrienLinks voorstander van uitwerking en realisering van de Vismigratierivier ten westen van Kornwerderzand. In dit klimaatbufferproject kunnen kwelders bijdragen aan de veiligheid, wordt de barrière voor vissen duurzaam geslecht en kunnen natuur en recreatie mee profiteren.

Het aantal overwinterende ganzen in Fryslân is wereldwijd gezien uniek. Ganzen komen onder andere naar onze provincie omdat onze landbouwgronden te veel worden bemest en zijn ingezaaid met eentonig raaigras. Boeren kunnen hier zelf iets aan doen, door te kiezen voor meer kruidenrijk grasland en minder bemesting. GrienLinks wil dit financieel stimuleren. GrienLinks wil het afschieten van ganzen zoveel mogelijk voorkomen en draagt daarom actief bij aan het zoeken naar andere effectieve methoden om de ganzenpopulatie te reguleren.

Daarnaast maakt GrienLinks zich sterk voor de weidevogelstand. In de eerste plaats is dit een kwestie van goed water(peil-)beheer en de inrichting van weidevogellandschappen. Daarnaast willen wij natuurvriendelijk beheer van grasland stimuleren.

GrienLinks wijst de grootschalige, intensieve manier waarop bijvoorbeeld varkens, vleeskalveren en pluimvee worden gehouden nadrukkelijk af. Het zo natuurlijk mogelijk houden van dieren is voor ons de norm: het gaat erom dat koeien zoveel mogelijk in de wei lopen, dat varkens in de modder kunnen badderen, kippen kunnen scharrelen en het realiseren van schaduwplaatsen en waterpartijen voor vee. Daarnaast dragen ruime en diervriendelijke stallen, waar vee kan in- en uitlopen, bij aan het welzijn van dieren.

5.4 Biologische wietteelt'

Als gevolg van het landelijk beleid is softdrugsbeleid een gemeente-overstijgend probleem. Doordat bezoekers van koffieshops een pasje moeten hebben, verplaatst een deel van de handel in softdrugs zich naar de illegaliteit. GrienLinks is hier tegen, omdat de controle op de softdrugshandel minder wordt en dit met name in de (kleinere) kernen zonder koffishop kan leiden tot overlast. Samen met de landelijke fractie in Den Haag zullen we op de gevolgen van dit onzalige beleid blijven wijzen. In de toekomst moet de cannabisteelt aan de 'achterdeur' worden gelegaliseerd. In Fryslân kan – wat GrienLinks betreft – een proef worden gestart voor het telen van legale, gecontroleerde en gecertificeerde, biologische cannabisplanten.

5.5 Kernpunten

1. Voor projecten om landschapselementen (zoals boomwallen en singels, pingo's, wielen, poeltjes en oude dijkjes) 'terug te brengen' dan wel te herstellen, worden extra financiële middelen uitgetrokken. De beleving van het landschap wordt versterkt doordat cultuurhistorische paden als wandelroute in oude glorie hersteld worden.
2. Het blauwgroene hart van de provincie (het veenweidegebied) moet open blijven. De provincie dient aan te sturen op het verhogen van de waterstand om de natuurwaarden en cultuurhistorische waarden in dit gebied te behouden.
3. GrienLinks wil geen 'megastallen': niet voor koeien, maar ook niet voor bijvoorbeeld varkens, vleeskalveren en pluimvee. Als het aan GrienLinks ligt, wordt de bouw van dergelijke stallen op z'n minst ontmoedigd.
4. GrienLinks wil dat de boer in zijn bedrijfsvoering nadrukkelijk rekening houdt met dierenwelzijn, zowel van het vee als van de 'wilde' natuur, zoals weidevogels. Een van de uitgangspunten hierbij is dat landbouwdieren zoveel mogelijk in de wei zijn. Boeren die op een diervriendelijke manier hun bedrijf voeren worden door de provincie gesteund. 'Dielde romte' ('shared space') in het agrarisch natuurbeheer heeft sterk de voorkeur van GrienLinks: samenwerking van boeren, natuurbeschermers en wetenschappers.
5. De Vismigratierivier ten westen van Kornwerderzand moet er komen.
6. De provincie dient de biodiversiteit te monitoren en actief soorten- en gebiedenbeleid te voeren.
7. GrienLinks wil onderzoek of bioraffinage (bewerking van natuurlijke, herwinbare grondstoffen ter vervanging van fossiele grondstoffen) duurzaam is of niet, stimuleren.
8. Om in te spelen op toenemende recreatiedruk en klimaatverandering, zijn robuuste natuurgebieden nodig waarin voldoende leefruimte is voor flora en fauna. GrienLinks wil daarom de EHS (nu: Natuurnetwerk Nederland) versneld inrichten. Landschap en

natuur worden op korte termijn via de provinciale verordening ruimte beschermd, ook tegen externe effecten.

9. Subsidies voor agrarisch natuurbeheer worden in de toekomst niet toegekend op basis van het aantal beschermde broedpaartjes, maar aan de oppervlakte weidevogelgeschikte habitat en voor weidevogels geschikte bedrijfsvoering (laat maaien, hoog waterpeil, kruidenrijk grasland). Lokale vogelwerkgroepen worden ondersteund bij hun activiteiten.
10. GrienLinks ondersteunt het project Kening fan 'e Greide van harte. Meer kennis verspreiden over natuurvriendelijke bedrijfsvoering is hard nodig.
11. Kievitseieren zoeken is een traditie die bij Fryslân past, maar het rapen van eieren zal uiteindelijk het einde van de kievit bevorderen. GrienLinks zegt daarom: 'wel zoeken, maar niet rapen'.
12. Langs wegen, fiets- en wandelpaden en op dijken blijft verantwoord ecologisch bermbeheer plaatsvinden en de provincie ziet hier nauwgezet op toe.
13. De provincie evalueert het eigen ecologisch bermbeheer.

6. RUIMTE EN WONEN

6.1 Zuinig op open ruimten

Aan de leefomgeving ontlenen we een deel van ons welzijn en onze identiteit. De inrichting en uitbreiding van dorpen en steden in Fryslân hebben invloed op de mobiliteit én vooral op de manier waarop we deze ruimte waarderen: het aangename woonklimaat en de

aantrekkingskracht van Fryslân vormen het resultaat. Bovendien worden de gebouwen die we nu bouwen nagelaten aan en bewoond door onze (klein-)kinderen en volgende generaties. Dat vraagt dus om verantwoorde en toekomstbestendige keuzes. GrienLinks wil zuinig zijn op de karakteristieke open ruimte en de kenmerkende steden en dorpen. We willen niet dat gemeentes onnodig veel grond aankopen, terwijl er in binnensteden en dorpen gebouwen leeg komen. GrienLinks wil daarom dat zoveel mogelijk binnen bestaand woongebied (dorpen en steden) wordt gebouwd. Bovendien resulteren compacte woongebieden in minder autoverkeer. Dit vraagt om een nieuwe bestemming voor leegstaande kantoren en winkels en om de herontwikkeling van verouderde bedrijfsgebieden. Met het oog op het groeiende aantal studenten in Fryslân kan studentenhuisvesting een goede herbestemming voor deze leegstande panden zijn. Waar ingrepen in het landschap onverhoopt toch aan de orde zijn, is een kwalitatief hoogwaardige invulling van de open ruimte essentieel.

6.2 Duurzaam wonen en investeren in wijken en dorpen

De energiekosten maken een fors deel uit van de totale woonlasten. Starters en mensen met een laag inkomen krijgen te maken met hogere energieprijzen. GrienLinks wil dat nieuwe woningen energieneutraal zijn en dat fors wordt ingezet op het energiezuinig maken van de bestaande woningvoorraad: te beginnen met huurwoningen en de goedkopere particuliere woningen.

Het mengen van het woningaanbod in wijken zorgt ervoor dat zogenaamde achterstandswijken worden voorkomen. Nu de rijksgelden voor de wijkaanpak in grote steden wegvallen, dient de provincie de herstructurering van verouderde wijken op te pakken. Op die manier kunnen verouderde woningen vervangen worden door nieuwe energiezuinige huizen. Dit zorgt er ook voor dat mensen de keuze hebben om in hun eigen wijk te blijven en toch doorstromen: goed voor de dynamiek op de woningmarkt. Als gevolg van vergrijzing zal de vraag toenemen naar woningen zonder trappen en drempels en naar zorggebonden woonvoorzieningen. Het is van belang dat de bestaande woningvoorraad daarop wordt aangepast, dus een deel van de nieuwbouwwoningen dient 'levensloopbestendig' te worden gebouwd. Zowel de woningbouwcorporaties als de ontwikkelaars zullen wat dat betreft verantwoordelijkheid moeten nemen. Ook moet er aandacht komen voor andere woonvormen, zoals groepswonen.

6.3 Kernpunten

1. Buiten bestaande kernen mag alleen bij uitzondering worden gebouwd.
2. Verspilling van de ruimte wordt voorkomen door goede afspraken tussen gemeenten en de provincie. Niet elke kern heeft een eigen bedrijventerrein nodig.
3. Hergebruik van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing wordt gestimuleerd door renovatiesubsidies.
4. De provincie leent op gunstige voorwaarden een deel van NUON-gelden aan particulieren om energiezuinige woningen te realiseren. GrienLinks heeft hier al voor gepleit, er is ook een positief besluit genomen, dat voortvarend moet worden uitgevoerd.

5. GrienLinks wil dat de provincie investeert in de herstructurering van (aandachts-) wijken om de leefbaarheid te verbeteren, bijvoorbeeld door woningen te renoveren, groen te creëren en de veiligheid te vergroten.

7. SOCIAAL FRYSLAN

7.1 Gezondheid, solidariteit en welzijn

Waarden als solidariteit, samenredzaamheid en gedeelde verantwoordelijkheid staan centraal. Fryslân waardeert, motiveert, ondersteunt, faciliteert en werkt aan inclusief beleid, waarin die waarden voorop staan. Daarbij gaat het ook om erkenning en waardering van alle vormen van informele, vrijwillige deelname van mensen aan de Friese samenleving.

Het is van belang dat de sociale en zorginfrastructuur in Friesland door de provincie Fryslân worden ondersteund, juist en vooral nu veel sociale en zorgtaken aan de gemeenten worden overgedragen (bijvoorbeeld de jeugdzorg). Belangrijke maatschappelijke (cliënten-)organisaties, die als organisatie niet worden overgedragen aan gemeenten, lopen het gevaar geen enkele subsidie meer te ontvangen en zichzelf te moeten opheffen. Hier ligt uitdrukkelijk een provinciale taak. Immers, het inrichten van onze samenleving (in de sfeer van ruimtelijke ordening, verkeer, vervoer en economie) kan niet zonder aandacht voor de mens in zijn of haar sociale omgeving.

In onze provincie hebben we te maken met ‘vergrijzing’ en in bepaalde gebieden enige ‘bevolkingskrimp’: ook dat is reden de zorg serieus te nemen, nog afgezien van de economische impuls die ervan uitgaat. Kortom, zorg en gezondheidszorg maken een vast onderdeel uit van het sociaal domein en zijn in die zin verweven met de andere provinciale beleidsterreinen.

Ook vanwege de schaal en de financiële situatie waarin de gemeenten door de herindeling en de decentralisatie terecht komen, kan en mag de provincie niet afzien van haar verantwoordelijkheid voor zorgorganisaties die opereren in de zogenaamde tweede lijn. Kwetsbare groepen (mensen met een krappe beurs, een beperking, ouderen, jongeren, etcetera) hebben tenminste recht op informatie en ondersteuning om hun positie in de samenleving te verbeteren. Kortom, GrienLinks vindt dat de provincie een zelfstandige verantwoordelijkheid op het sociaal terrein heeft en dient te behouden. Waar nodig helpt de Provincie Fryslân sociaal en zorgbeleid te ontwikkelen.

We bepleiten eveneens een tijdelijk fonds Jeugdzorg met als doel de huidige provinciale bijdrage van vier miljoen euro voor de Jeugdzorg zo nodig in te zetten voor het oplossen van eventuele knelpunten bij gemeenten: elke structuurwijziging betekent namelijk een cultuuromslag en neemt enige jaren voordat goede zorg gegarandeerd blijft. Een structuurverandering gecombineerd met een vooraf ingecalculerde bezuiniging is vragen om moeilijkheden en daarom onverantwoord. Plannen om de provinciale subsidies over een periode van twee jaren via centrumgemeenten te herverdelen, kunnen wij in redelijkheid niet steunen, omdat centrumgemeenten nauwelijks beleidsmatig kunnen sturen. Kortom, de taken van de grotere maatschappelijke organisaties in Fryslân zijn veelal bovenlokaal en de provincie Fryslân kan haar verantwoordelijkheid in dezen dus niet zonder meer afschuiven.

7.2 Concrete projecten

Met name COC Fryslân (komt op voor de belangen van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders), Stichting Centrum Tûmba (discriminatiemeldpunt van Friesland, ontwikkelt projecten vanuit de gedachte ‘doe lokaal, denk mondiaal’ en gelijke behandeling en respectvol handelen), Zorgbelang Fryslân (komt op voor de belangen van

zorggebruikers met ruim negentig aangesloten patiënten- en cliëntenverenigingen), Hoor (komt op voor alle doven en slechthorenden in Fryslân) en FSU (Fries Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden) leveren een belangrijke bijdrage in de sfeer van belangenbehartiging. GrienLinks wil hiervoor financiële middelen blijven uittrekken, ook omdat deze organisaties zich richten op het versterken van de positie van 'zwakke' mensen. Daarnaast bepleit GrienLinks het instellen van een sociaal fonds voor organisaties die kwetsbare groepen in de samenleving projectmatig ondersteunen: onder andere Humanitas, Solidair Friesland, PKN, ouderenbonden (SFO), Stichting Mentorschap Fryslân en andere organisaties kunnen een beroep op dat fonds doen.

GrienLinks vindt dat de mens in de zorg centraal dient te staan: hier geldt dat economie de mens dient en niet andersom. Er is vernieuwing in de zorg nodig. De provincie ondersteunt nieuwe vormen van zorg, zoals e-health, en preventie om de kwaliteit van leven te verbeteren, c.q. hoog te houden. Dit onderzoek kan ook gekoppeld worden aan de UCF.

In het bijzonder in 'krimpregio's' dient extra aandacht te zijn voor woon- en zorgvoorzieningen en voor culturele voorzieningen. De provincie steunt samenwerking op regionale schaal ten behoeve van het op peil houden van zulke voorzieningen, in overeenstemming met de vraag hiernaar.

Leeuwarden is uitgeroepen tot Europese Culturele Hoofdstad 2018 en deze titel geeft veel energie, schept een grote dynamiek en maakt de ambities van Leeuwarden en Fryslân duidelijk. GrienLinks wil dat de provincie als aanjager van de Culturele Hoofdstad het woord 'mienskip' in dit kader reële inhoud geeft: groen, sociaal en zorg gericht op Fryslân als een zogenaamde inclusieve provincie, dat wil zeggen een samenleving waar iedereen tot zijn recht komt, los van culturele achtergrond, geslacht en geslachtsvoorkeur, leeftijd, talenten of beperkingen. Kortom: mensen aanspreken op hun mogelijkheden met ruimte voor 'anders zijn'.

We zijn een groot voorstander van een multiculturele samenleving. De kracht van vrijheid en acceptatie is een groot goed. Momenteel zijn er in de wereld vele 'brandhaarden' waar vreselijke dingen gebeuren. Veel mensen zijn hun leven niet meer zeker en vluchten alles achterlatend. We willen dat Nederland en met name de provincie Fryslân zich naar vermogen instelt voor het opvangen van vluchtelingen. We verwelkomen ze en zijn gastvrij.

Tragisch is ook het lot van uitgeprocedeerde asielzoekers die niet terug kunnen keren naar hun land. Soms worden ze zomaar op straat gezet, z.g. geklinkerd. We vinden dat er minstens een bed en brood voorziening voor deze mensen moet zijn. Een noodopvang dus. Indien nodig is GrienLinks bereid er met provinciaal geld aan mee te betalen.

7.3 Kernpunten

1. Erkenning en waardering van alle vormen van informele, vrijwillige deelname van mensen aan de Friese samenleving.
2. Instellen van een tijdelijk fonds Jeugdzorg met inzet van de huidige provinciale bijdrage van vier miljoen euro.

3. Ondersteuning van de sociale en zorginfrastructuur in Fryslân, concreet ondersteuning van maatschappelijke organisaties die daar een prominente rol in spelen.
4. Waarden als solidariteit, samenredzaamheid en gedeelde verantwoordelijkheid staan centraal en Fryslân waardeert, motiveert, ondersteunt en faciliteert en werkt aan inclusief beleid, waarin die waarden voorop staan.
5. Fryslân wordt proeftuin van vernieuwing in de zorg, met als hoofddoel: de mens – cliënt, patiënt – zoveel mogelijk zelf aan de leidsels van het ‘zorgpaard’.
6. We zetten ons in voor de opvang van asielzoekers en noodopvang van uitgeprocedeerde asielzoekers.

8. VERKEER EN VERVOER

8.1 Fietser krijgt voorrang

Ons vrij kunnen verplaatsen van de ene naar de andere plek is belangrijk voor de ontwikkeling: looproutes, de fiets en het openbaar vervoer staan daarbij ter beschikking aan ons allen. De auto daarentegen is voorbehouden aan de groep die deze kan betalen. Niettemin wordt daarin qua wegennet het meest geïnvesteerd. GrienLinks wil dat omdraaien: de fietser krijgt nadrukkelijk voorrang boven het gemotoriseerd verkeer wat betreft bereikbaarheid en veiligheid. Gelukkig neemt het aantal fietskilometers toe en dat draagt bij aan de gezondheid, is goed voor de doorstroming van het verkeer en de leefbaarheid in de dorpen en wijken. Waar voorrang voor fietsers niet kan, (bijvoorbeeld bij spoorwegovergangen, provinciale wegen of snelwegen) zetten we in op ongelijkvloerse kruisingen in de vorm van fietstunnels. Fietsroutes naar belangrijke bestemmingen, winkelgebieden, scholen en grote bedrijven en organisaties met veel medewerkers, krijgen eveneens prioriteit.

Niet alleen binnen, maar ook buiten de bebouwde kom willen we het fietsnetwerk uitbreiden, bij voorkeur in de vorm van snelfietspaden: daarop hebben fietsers voorrang op al het kruisend verkeer. Dat bevordert de aantrekkelijkheid van het fietsen voor forenzen.

Voor kinderen, ouderen en minder validen moeten bushaltes, openbaar vervoer-opstapplaatsen, scholen en stations eenvoudig en veilig bereikbaar zijn.

Op onveilige routes met veel fiets- en veel landbouwverkeer dienen gescheiden fietspaden te worden aangelegd, gesplitst van het overige verkeer. Verder willen we populaire recreatiebestemmingen en landschappen beter ontsluiten voor fietsers.

8.2 Toegankelijk, betaalbaar openbaar vervoer en goede spoorverbinding

Soms is het openbaar vervoer de enige mogelijkheid om zich (zonder auto) op langere afstanden te verplaatsen, daarom dient openbaar vervoer voor iedereen toegankelijk te zijn, zowel fysiek (rolstoelers), qua spreiding (de kleine dorpen) als financieel (lage tarieven). Dit betekent dat bij overheidsaanbesteding(en) van het openbaar vervoer toegankelijkheid, spreiding en betaalbaarheid, naast milieuaspecten, belangrijke kwaliteitseisen vormen. Naast de OV-chipkaart dient een laagdrempelig vervoersbewijs beschikbaar te zijn dat in de bus en op het treinperron gekocht kan worden.

We bepleiten nieuwe openbaar vervoerverbindingen en doelmatige benutting van het bestaande spoorwegnet. Een lightrail-verbinding tussen Leeuwarden, Burgum, Drachten, Heerenveen, Joure en Sneek ('ronde Fryslân') kan concurreren met het autoverkeer tussen deze plaatsen. En een nieuwe spoorverbinding naar de Randstad via de Afsluitdijk is voor de lange termijn een wenselijke ontwikkeling.

Om het openbaar vervoer aantrekkelijk te maken is de aansluiting van verschillende vervoerswijzen essentieel (ketenvervoer). Trein en bus moeten goed op elkaar aansluiten. Fietsen moeten meekunnen in de trein en bus. Daarnaast moet je op stations fietsen kunnen

huren en moeten er voldoende veilige, overdekte fietsenstallingen zijn. Als je dan toch moet wachten, zijn stations met goede faciliteiten en overdekte busstations een minimale vereiste.

8.3 Veilig wegennet

Nieuwe wegen zien we niet als dé oplossing voor bereikbaarheidsproblemen: de uitgaven hiervoor zijn te hoog in verhouding tot de uitgaven voor fietsverkeer en het openbaar vervoer. We willen bestaande wegen veiliger maken en de doorstroming van het verkeer verbeteren. In buurtschappen en het buitengebied waar veel landbouwverkeer rijdt, kiezen we voor de aanleg van passeerstroken en het verlagen van de maximum snelheid van 80 naar 60 kilometer per uur. Duurzaam veilig in de bebouwde kom betekent: investeren in het omvormen van 50 naar 30 kilometer per uur, aanpassingen rondom scholen en veilige fietsroutes.

8.4 Kernpunten

1. Voorrang aan veilig en comfortabel fietsen: dit vergt meer en betere, brede en vrij liggende fietspaden en snelfietspaden: daarop hebben fietsers voorrang op al het kruisend verkeer. Dat bevordert de aantrekkelijkheid van het fietsen voor forenzen.
2. Veilige fietsroutes naar winkelgebieden, scholen en grote bedrijven en organisaties worden (in tijd) met voorrang aangelegd, dan wel geoptimaliseerd.
3. De provincie Fryslân helpt gemeenten met het tot stand brengen van voldoende, veilige, overdekte fietsenstallingen bij bus- en treinstations.
4. Voor ouderen, scholieren en mensen zonder auto dient er een goed dekkend openbaar vervoernet beschikbaar te zijn.
5. Bussen en vrachtauto's rijden op 'groen gas', gemaakt van afval of rioolslib.
6. Een spoorverbinding over de Afsluitdijk biedt nieuwe kansen voor beter openbaar vervoer, evenals een lightrail-verbinding tussen de grotere woonkernen (rondje Fryslân).
7. Aanpassingen aan het bestaande autowegennet zijn alleen aan de orde op grond van veiligheid en leefbaarheid.
8. We zetten ons in voor de belangen van voetgangers.

9. WATER

9.1 Schoon water

GrienLinks is er van overtuigd dat water bij het beleid met betrekking tot natuur, milieu, landschap en landbouw in Fryslân leidend moet zijn. Daarbij gaat het met name om het verhogen van de waterkwaliteit en het optimaal beheren van het waterpeil in de Friese boezems. De kwaliteit en het peil van het water worden wat GrienLinks betreft niet langer voornamelijk door de belangen van land- en tuinbouw bepaald: effecten op de natuur, recreatie en veiligheid van de inwoners van Fryslân zijn minstens zo belangrijk.

Schoon water is van groot belang voor Fryslân als watersportprovincie en voor de diversiteit aan waterplanten, vissen en andere organismen. Troebel water ontstaat doordat het water veel meststoffen, zoals stikstof en fosfaat, bevat. Om het water in Fryslân schoon en helder te krijgen en te houden, dienen de mestconcentraties drastisch verlaagd te worden. Alleen een brede aanpak, waarbij met de agrarische sector, het Wetterskip Fryslân en de recreatievaart nauw wordt samengewerkt, zorgt ervoor dat het water overal in Fryslân van goede zwemkwaliteit is en blijft. Dit kunnen we onder andere bereiken met spuit- en mestvrije zones langs het water, natuurlijke en evenwichtiger begroeiing van de oevers en het fors terugdringen van vuilwaterlozingen door de recreatievaart.

Het Wetsus-instituut is van belang voor onderzoek naar en ontwikkeling van watertechnologie. De provincie dient dit instituut te blijven steunen tot het op eigen benen kan staan (zie ook paragraaf 2.4 over o.a. hoger onderwijs).

9.2 Waterpeil en waterveiligheid

Het verlagen van het waterpeil biedt voor de land- en tuinbouw de mogelijkheid om met zwaarder materieel het land te bewerken. Deze peilverlaging kan echter niet voortdurend doorgaan: verdroging en verzakking zorgen voor grote schade. GrienLinks is van mening dat verhoging van de grondwaterstand in veel gevallen goed samen kan gaan met de belangen van de agrariërs. Ook in het veenweidegebied (het Lage Midden van Fryslân) dienen de waterpeilen omhoog te worden gebracht om verdere bodemdaling door veenerosie te stoppen. Rondom natuurgebieden moet zoveel mogelijk flexibel peil worden ingesteld: natuurlijk peilbeheer bevordert de ontwikkeling van de oevervegetatie en dit heeft zowel een positief effect op de waterkwaliteit als op de visstand.

Naast (op termijn) hogere en bredere dijken ter bescherming van het buitendijks water, dienen in Fryslân zo snel mogelijk voldoende robuuste waterbergingsgebieden te worden aangewezen en gecreëerd. Het uitbreiden van waterbergingen in deelsystemen kan de waterkwaliteit in polders aanzienlijk verbeteren en biedt bovendien kansen voor de realisatie van nieuwe natuur. Laaggelegen agrarische gebieden kunnen als overloop dienen. Daarbij

moet worden voorkomen dat er meststoffen in het oppervlaktewater terecht komen. Agrariërs kunnen voor deze 'blauwe diensten' gecompenseerd worden.

9.3 Regen- en drinkwater

De provincie dient Wetterskip Fryslân en de gemeenten te stimuleren, met subsidies, 'verstening' tegen te gaan (steeds meer mensen bestraten hun tuintjes), vergroening van stedelijk gebied te bevorderen en regenwatertonnen beschikbaar te stellen. GrienLinks bepleit subsidie – door Wetterskip Fryslân – voor afkoppeling: minder regenwater in het riool.

De consumenten van drinkwater – burgers en bedrijven – worden gestimuleerd zuiniger met drinkwater om te gaan, door een gezamenlijke campagne van alle betrokken overheden en het waterleidingbedrijf Vitens. De provincie Fryslân dient het goede voorbeeld te geven, door 'grijs' water toe te passen in de tientallen wc.'s in het Provinsjehûs.

9.4 'Water Natuurlijk Fryslân' in het Wetterskip Fryslân

Op 18 maart 2015 vinden er tegelijk met de Provinciale Statenverkiezingen ook waterschapsverkiezingen plaats. GrienLinks Fryslân steunt Water Natuurlijk Fryslân als partij die meedoet met de waterschapsverkiezingen. Deze partij zit nu (2014) met drie zetels in het algemeen bestuur en met één zetel in het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân. Wij steunen Water Natuurlijk Fryslân ook in de komende verkiezingen en doen dus niet met een eigen lijst mee. Die steun is gerechtvaardigd daar de verkiezingspunten van Water Natuurlijk nagenoeg overeenkomen met de ideeën en standpunten van GroenLinks. Zo is en blijft er één krachtige beweging voor schoon, veilig, gezond en betaalbaar water en kan versnippering van 'groene en duurzame' stemmen worden voorkomen. Wel zal GrienLinks de komende periode Water Natuurlijk Fryslân kritisch volgen, meer dan tot op heden is gebeurd. Waterschapsbestuurders die mede door steun van GrienLinks zijn verkozen, zullen regelmatig dienen terug te koppelen naar GrienLinks Fryslân, opdat onze leden een grotere betrokkenheid kunnen krijgen met alles wat met water in Fryslân te maken heeft.

9.5 Kernpunten

1. Spuit- en mestvrije zones langs oevers.
2. Aanleg van natuurlijke en evenwichtige begroeiing van oevers door aanpassing van de oevers en/of nieuwe aanplant van natuurlijke beschoeiing.
3. Aanpak van vuilwaterlozingen door recreatievaart door middel van voorlichting, subsidie en handhaving.
4. Natuurlijk en flexibel peilbeheer in natuur- en recreatiegebieden.
5. In veenweidegebieden wordt het waterpeil hoog gehouden om verdere erosie van het land tegen te gaan.
6. Uitbreiding van de waterbergingen in deelsystemen waarbij agrariërs worden gecompenseerd voor eventuele inkomstenderving.

7. De steun aan Water Natuurlijk Fryslân als partij in Wetterskip Fryslân wordt gecontinueerd, met de kanttekening dat Water Natuurlijk Fryslân in de komende periode kritisch zal worden gevolgd, met als doel een grotere betrokkenheid bij alles wat met water in Fryslân te maken heeft.

10. FINANCIËN

10.1 Nuon-gelden

Het is van belang te zorgen voor een gezonde en financieel evenwichtige provinciale begroting en tegelijkertijd ruimte te scheppen voor nieuwe plannen. Vast staat dat er in ieder geval € 152,1 miljoen beschikbaar is van de Nuon-reserve. GrienLinks wil daarnaast kritisch blijven bezien waar financiële ruimte is of komt en de inzet van niet-structurele financiële middelen heroverwegen. Zoals ook opgemerkt in hoofdstuk 1 (Economie, etcetera) pleit GrienLinks voor aanscherping van het provinciale financieringsstelsel 'Wurkje foar Fryslân' via de uitvoeringsprogramma's daarvan richting, verduurzaming en vergroening. Oftewel: met een meer kritische blik kijken naar waar de provincie wel of geen geld aan uitgeeft.

Groene en sociale politiek kan alleen dan vorm krijgen als we echt bereid zijn te sleutelen aan ons economisch systeem. Hervormingen zijn daarom een voorwaarde voor een succesvolle aanpak en van eerlijk delen, gelijke kansen en solidariteit tussen arm en rijk en oud en jong. Mensen worden zich meer en meer bewust van de betrekkelijkheid van welvaarts-groei in relatie tot meer welzijn van mensen, maar dit denken mag wat GrienLinks betreft nog meer versterkt worden.

De rijksoverheid kort het provinciefonds en gemeenten hebben minder te besteden, daardoor zullen overheidsinvesteringen in Fryslân minder vanzelfsprekend worden. Dat betekent niet dat we afstappen van het groener en duurzamer maken van de Friese samenleving, haar economie, landbouw en infrastructuur. Integendeel, we zetten in op initiatieven gericht op groene werkgelegenheid en kiezen uitdrukkelijk voor soberheid wat betreft asfalt en beton: we willen dat het authentieke en alom geroemde Friese landschap niet verder wordt aangetast en burgerinitiatieven die gericht zijn op groen, duurzaamheid en biodiversiteit steunen als onze natuurlijke bondgenoot en medestander. We beschouwen het als het inlossen van onze erteschuld, die we als het ware van nature ten opzichte van toekomstige generaties hebben, om Fryslân goed aan hen over te dragen.

10.2 Kernpunten

1. Van belang is een gezonde en financieel evenwichtige provinciale begroting, met tegelijkertijd ruimte voor nieuwe plannen.

2. Burgerinitiatieven gericht op duurzaamheid, inclusief het instellen van een 'mienskipsfûns' voor initiatieven vanuit de samenleving, zijn van belang.
3. Met een meer kritische blik kijken naar waar de provincie wel of geen geld aan uitgeeft, zeker wat betreft de uitvoering van 'Wurkje foar Fryslân'. Prioriteit heeft verduurzaming en vergroening van de Friese economie. Dit verkiezingsprogramma geeft daarvoor een aantal concrete aanknopingspunten.

Tot slot

GrienLinks Fryslân koppelt idealisme en ambitie aan de bereidheid kleine stappen te zetten. Politiek bedrijf je niet alleen vanaf de zeepkist, maar met de voeten in de modder: dat bewijzen onze Statenleden die in de afgelopen periode probeerden om Fryslân groener en socialer te maken. En dat bewijzen ook al die GrienLinksers die op talloze andere manieren actief zijn.

De moed om vrij te denken, te zoeken en te twijfelen, om oplossingen te zoeken vanuit een open houding naar wat er in Fryslân gebeurt, die vrijmoedige en optimistische houding zien we ook bij een toenemend aantal mensen dat zelf het initiatief neemt. Zij wachten niet op wat de overheid wel of niet doet en zij verwachten niet alles van de (provinciale) politiek. Zij kiezen zelf hoe ze hun leven willen(in-)richten en wat en wie ze daarbij nodig hebben.

GrienLinks zet zich in voor een samenleving in Fryslân waarin iedereen kan meedoen, zichzelf kan ontplooien en indien nodig steun, zorg en solidariteit ervaart, ook van de provincie Fryslân. Dit vormt de rode draad van het GrienLinks verkiezingsprogramma 2015-2019.

Dank aan allen die aan dit verkiezingsprogramma hebben geschreven, te weten:

Willem Verf, Matthijs Sikkes, Els Kornelis, Jelmer van der Zee, Sanne van Wees, Brigitta Meinema, Peter Lesterhuis, Evert Stellingwerf, Jan Atze Nicolai, Gerrit van der Meer, Sjaak Kloppenburg en aan allen die suggesties en ideeën hebben ingebracht.